

ฟาร์มคอมพาร์ตเมนต์ และแผนการจัดการฟาร์ม
ระบบไบโอซีเคียวริตี

Farm Compartment and Biosecurity Plan

ดร. สมเกียรติ กาญจนาคาร

กลุ่มวิจัยการควบคุมและการตรวจวินิจฉัยโรคสัตว์น้ำ

สถาบันวิจัยสุขภาพสัตว์น้ำจืด โทร 02 579 4122 02 5796803

สำนักวิจัยและพัฒนาประมงน้ำจืด

kanchanakhan@yahoo.com

Compartment คอมพาร์ตเมนต์

หมายถึงฟาร์มหนึ่งฟาร์มหรือมากกว่า ที่อยู่ภายใต้ระบบการบริหารจัดการแบบความปลอดภัยทางชีวภาพเดียวกัน ภายในฟาร์มประกอบด้วยกลุ่มประชากรสัตว์น้ำที่มีประวัติการปลอดโรคชนิดที่ทำการเฝ้าระวังและควบคุม และมีการนำหลักการพื้นฐานของไบโอซีเคียวริตีมาใช้ในการบริหารจัดการได้ตรงตามวัตถุประสงค์ทางการค้าระหว่างประเทศ ระบบการรับรองฟาร์มคอมพาร์ตเมนต์จะต้องมีรายละเอียดของการดำเนินการที่ชัดเจน โดยกรมประมง

Biosecurity plan แผนการจัดการไบโอซีเคียวริตี

แผนการจัดการไบโอซีเคียวริตี (ความปลอดภัยทางชีวภาพ) หมายถึงแผนที่บ่งชี้เส้นทางที่โรคหรือเชื้อโรคเป้าหมายจะแพร่เข้าสู่ฟาร์มคอมพาร์ตเมนต์ ระบุถึงมาตรการที่มีอยู่ หรือมาตรการที่จะนำมาใช้ในการลดความเสี่ยงในการเข้ามาและการแพร่ของโรค โดยควรยึดถือแนวทางแนะนำโดย OIE ในแผนควรมีการระบุวิธีการที่สามารถตรวจสอบได้ว่าการปฏิบัติจริงโดยเจ้าหน้าที่ และจุดเสี่ยงต่างๆ จะต้องมีการประเมินอย่างสม่ำเสมอ เพื่อปรับมาตรการการควบคุมให้มีประสิทธิภาพ

แผนการจัดการฟาร์มไบโอซีเคียวริตี ตามข้อกำหนด OIE

1. การบันทึกการเคลื่อนย้ายภายในฟาร์ม
2. บันทึกการผลิตและการเก็บรักษาพันธุ์สัตว์น้ำ
3. แหล่งที่มาของอาหารปลา
4. บันทึกการเคลื่อนย้าย (traceability)
5. ผลการเฝ้าระวังโรค
6. บันทึกผู้มาเยือน (visitor logbook)
7. บันทึกจำนวนปลาป่วย และจำนวนปลาตาย
8. การใช้ยารักษาโรค

9. การใช้วัคซีน

10. เอกสารที่แสดงว่ามีการอบรมพัฒนาบุคลากรของฟาร์ม
11. อื่นๆ ที่ต้องปฏิบัติตามผลกสรประเมินวิธีการลดความเสี่ยง

คอมพาร์ทเมนต์และแผนการจัดการฟาร์มไบโอเซคเคียวริตี ตามข้อกำหนด EU

1. คอมพาร์ทเมนต์ ประกอบด้วยหนึ่งฟาร์มหรือมากกว่า ที่มีระบบเฝ้าระวังสุขภาพที่เฉพาะต่างจากฟาร์มนอกระบบคอมพาร์ทเมนต์

ก. ฟาร์มเดี่ยว ซึ่งจัดเป็น 1 หน่วยทางระบาดวิทยา โดยที่สภาพสุขภาพของสัตว์น้ำภายนอกไม่สามารถรบกวนระบบภายในฟาร์มคอมพาร์ทเมนต์ได้ หรือ

ข. ฟาร์มมากกว่า 1 ฟาร์ม ที่มีมาตรการดำเนินการที่ชัดเจนตาม ข้อ 1 (ก) และข้อ 2 ถึง 6 มีการเคลื่อนย้ายสัตว์น้ำระหว่างฟาร์ม ก็สามารถจัดเป็นหน่วยทางระบาดวิทยาได้ โดยที่ทุกฟาร์มมีระบบ biosecurity เดียวกัน

2 น้ำที่ใช้ในระบบคอมพาร์ทเมนต์

ก. น้ำผ่านกระบวนการซึ่งสามารถทำให้เชื้อโรคหมดสภาพไปได้ เป็นการลดความเสี่ยงให้อยู่ในระดับที่ยอมรับได้ หรือ

ข. น้ำสูบตรงจากบ่อบาดาล จากน้ำพุ และหากแหล่งน้ำดังกล่าวตั้งอยู่นอกระบบคอมพาร์ทเมนต์ น้ำต้องผ่านเข้าระบบโดยทางท่อลำเลียงน้ำ

3 จะต้องมีการสร้างแนวป้องกันหรือมีแนวป้องกันโดยธรรมชาติ เพื่อป้องกันการหลบเข้ามาของสัตว์น้ำจากนอกระบบคอมพาร์ทเมนต์

4 มีระบบป้องกันน้ำท่วม น้ำซึมจากภายนอกเข้ามาในระบบคอมพาร์ทเมนต์

5 คอมพาร์ทเมนต์ จะต้องมิสถานภาพปลอดโรค 10 ปี โดยไม่พบลักษณะอาการของโรค หรือ 2 ปี โดยมีระบบการเฝ้าระวังโรคเฉพาะชนิดโรคที่ดำเนินการ

6 คอมพาร์ทเมนต์ จะต้องได้รับการตรวจสอบโดย กรมประมง โดยตรวจมาตรการต่างๆ ที่จำเป็น ในการป้องกันการนำเชื้อโรคเข้ามาในระบบคอมพาร์ทเมนต์ โดยคำนึงถึงพาหะของโรคและสิ่ง (สัตว์) นำพาโรคด้วย (Carriers or vectors)

ชนิดโรคของสัตว์น้ำที่ควบคุมในฟาร์มระดับคอมพาร์ทเมนต์ และตามแผนการจัดการไบโอเซคเคียวริตี

- ชนิดของโรคสัตว์น้ำที่มีความสำคัญต่อธุรกิจ หรือฟาร์มเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำสวยงาม ควรมุ่งเน้นชนิดโรคที่อยู่ในบัญชีรายชื่อโรคสัตว์น้ำขององค์การโรคระบาดสัตว์ระหว่างประเทศ หรือ OIE หรือชนิดโรคที่ประเทศคู่ค้ามีการควบคุม หลังจากการวิเคราะห์ความเสี่ยง

- ชนิดโรคที่พบการระบาดอยู่แล้วในระดับประเทศ และยังไม่สามารถกำจัดโรคและควบคุมโรคได้ในระยะเวลาอันสั้น การรับรองในระดับคอมพาร์ตเมนต์จึงเป็นทางออกในทางการค้าระหว่างประเทศ
- รายชื่อโรคระบาดสัตว์น้ำจะแปรเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ของโรค และข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ของชนิดโรคนั้นๆ ข้อมูลล่าสุดนับถึงเดือน กรกฎาคม พ.ศ. 2553 ของ OIE นั้นพบว่าโรคระบาดที่สำคัญในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสัตว์น้ำสวยงามที่จำเป็นจะต้องพัฒนาการควบคุมโรคตามระบบคอมพาร์ตเมนต์ สำหรับการส่งสัตว์น้ำมีชีวิตไป EU เพื่อการเพาะเลี้ยงนั้น ได้แก่

1. โรคเคอเซวี (Koi herpesvirus) ชนิดสัตว์น้ำสวยงามที่ยอมรับการติดเชื้อ คือ ปลาไน ปลาคาร์พ
2. โรคตัวแดงดวงขาว (White spot disease) ชนิดสัตว์น้ำสวยงามที่ยอมรับการติดเชื้อ คือ กุ้งสวยงามน้ำจืดทุกชนิด

หมายเหตุ ประเทศในสหภาพยุโรป ที่ปลอดโรคเคอเซวี มีระบบเฝ้าระวังโรค และกำจัดโรค ติดตามข้อมูลเมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม 2553 คือ [ประเทศ Ireland \(country free\)](#) [Hungary \(country free\)](#) [Germany \(เฉพาะ zone ที่มีการเฝ้าระวังและกำจัดโรค ที่เขต Land Saxony\)](#) [UK \(compartment free in Northern Ireland และ Carshalton, England\)](#)

หมายเหตุ ขณะนี้ยังไม่มีประเทศ โชน หรือคอมพาร์ตเมนต์ใดใน EU ที่ ระบุว่าปลอดโรคตัวแดงดวงขาว (White spot disease)

การวิเคราะห์เส้นทางหรือจุดเสี่ยงของฟาร์มไปโอซิคีเยว

- เส้นทางหรือจุดเสี่ยง ที่จัดว่าอันตรายที่เชื้อโรคอาจแพร่เข้ามา ฟาร์มไปโอซิคีเยวแต่ละฟาร์มนั้นจะแตกต่างกันไป เนื่องจากความพร้อมของสถานที่ ความเอาใจใส่ในการบริหารจัดการภายในฟาร์ม

10. ปลาจะต้องได้รับการจัดการที่ดีไม่ให้เกิดความเครียด จากการปล่อยปลาแน่นเกินไป จากคุณภาพน้ำที่ไม่เหมาะสม หรือจากการเลี้ยงการอนุบาลที่ไม่เป็นมืออาชีพ
11. ฟาร์มระบบไบโอเซคเคียวริตี ควรมีนักวิชาการหรือสัตวแพทย์เข้าตรวจเยี่ยมอย่างสม่ำเสมอ และมีการจัดการการรักษาโรคและการป้องกันที่เหมาะสม
12. มีการจัดการป้องกันสัตว์อื่นที่ไม่พึงประสงค์ ซึ่งอาจเป็นตัวแพร่เชื้อโรค
13. มีการแบ่งระบบบ่อปลาออกเป็นส่วน เป็นแถว เป็นบล็อก หรือ โซน และมีการแยกอุปกรณ์ (ท่อสายยาง ถัง สวิง แห อวน.....) เฉพาะแต่ละโซน
14. การแบ่งโซนย่อยภายในฟาร์มมีความจำเป็นถ้าสามารถแยกประเภทของกิจกรรม เช่น โซนอนุบาล ลูกปลา และโซนเลี้ยง โดยมีการแยกอุปกรณ์ และมีระบบการฆ่าเชื้อที่อาจนำพาโดยผู้ดูแล เช่น การมีอ่างฆ่าเชื้อโรคระหว่างโซน
15. กำหนดเขตเฉพาะสำหรับแขกผู้มาเยี่ยมฟาร์มสามารถเข้าถึงได้ และควรเตรียมเสื้อผ้าหรือรองเท้าให้กับแขกได้สวมใส่ (กรณีจำเป็นตามมาตรการลดความเสี่ยงของฟาร์ม)
16. ป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อโรคที่อาจเกาะตามมือ รองเท้าหรือเสื้อผ้า ดังนั้นจะต้องมีการฆ่าเชื้อก่อนที่จะทำงานในโซนย่อยต่างๆ ภายในฟาร์ม เช่น มีการล้างมือให้สะอาดก่อนที่จะทำงานในบ่อปลาที่วางอยู่ในโซนย่อยที่ต่างกัน
17. ควรมีการจำกัดการเข้าไปในเขตหรือการเข้าใกล้ฟาร์มผลิต เช่น การจอดรถให้ห่างเขตไบโอเซคเคียวริตีของฟาร์ม และผู้ไม่เกี่ยวข้องไม่ควรอนุญาตให้เข้าไปในเขตควบคุมไบโอเซคเคียวริตีของส่วนการผลิต
18. มีอุปกรณ์ฉีดพ่นสารเคมีฆ่าเชื้อ และเตรียมรองเท้ากันน้ำ และให้คิดป้ายให้ชัดเจนว่าแขกผู้มาเยือนจะต้องปฏิบัติตามอย่างไรเพื่อป้องกันการนำพาหรือการแพร่ของเชื้อโรค เช่น การฉีดพ่นสารเคมีฆ่าเชื้อที่ล้อรถและใต้ท้องรถก่อนเข้าฟาร์มและก่อนกลับออกจากฟาร์ม
19. รถที่ใช้ในการบรรทุกหรือลำเลียงปลา และภาชนะที่ใช้ในการลำเลียงปลาจะต้องมีการฉีดพ่นสารเคมีเพื่อฆ่าเชื้อโรคที่อาจเกาะติดอยู่ ทั้งก่อนการใช้งานและหลังจากการย้ายปลาเสร็จแล้ว
20. หลีกเลี่ยงการใช้รถขนปลาที่วิ่งส่งปลาหลายฟาร์มในเที่ยวเดียวกัน
21. มีการวางระบบการเตือนภัยโรค ล่วงหน้า (Early warning system for disease outbreak) ร่วมกับกรมประมง (ปลาตายผิดปกติ จะต้องแจ้งกรมประมง มีการควบคุมและป้องกันการแพร่ของโรค)

ที่มาของข้อมูล ไบโอเซคเคียวริตี www.efishbusiness.co.uk/formsandguides/20steps.pdf

ประเทศในสหภาพยุโรป ที่ปลอดโรค มีระบบเฝ้าระวังโรค และกำจัดโรค
 ติดตามข้อมูลเมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม 2553

Decision 2003/634/EC		Decision 2009/177/EC		Decisios 2010-221-EU	
โรค	ประเทศ	โรค	ประเทศ	โรค	ประเทศ
VHS and IHN	Denmark (zone) Germany (zone) Italy (zone, compartment) Finland (zone) UK (zone)	VHS and IHN	Denmark (zone free, compartment free) Ireland (country Free) Cyprus (country free) Finland (zone free) Sweden (country free) UK (UK free)	<i>Gyrodactylus salaris</i>	Ireland (country free) Finland (zone free) UK (zone free)
		ISA	All EU member free ที่ UK ตรวจพบและมีการ กำจัดที่เขต South West Shetland Islands	BKD	Ireland(country free) UK(zone free)
		<i>Marteilia refringens</i>	Ireland (country free) UK (UK zone free)	IPN	Finland (zone free) Sweden (zone free) UK (UK zone free)
		<i>Bonamia ostreae</i>	Ireland (zone free) UK (zone free)	SVCV	Denmark (country free) Ireland (country free) Finland (country free) Sweden (country free) UK (zone free)
		KHV	Ireland (country free) Hungary (country free) Germany (เฉพาะ zone ที่มีการเฝ้าระวังและกำจัดโรค ที่เขต Land Saxony) UK (compartment free in Northern Ireland และ Carshalton, England)		
		White spot disease	ไม่มีระบุว่ามีประเทศ โชน หรือ คอมพาร์ตเมนต์ที่ปลอดโรค		